

РЕЦЕНЗІЯ

Онiщенко Н. М.,

доктор юридичних наук, професор,
завiдувач вiддiлу теорiї держави i права
Інституту держави i права iменi
В. М. Корецького НАН України,
академік НАПрН України, заслужений
юрист України

**КОМУНІКАЦІЙНА СКЛАДОВА
ГАРМОНІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА**

Дисертаційне дослідження Андрєєва Дмитра Володимировича на тему «Соціально-правові комунікації в забезпеченні взаємодії влади та громадянського суспільства», представлене на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права, стосується однієї з найактуальніших тем не тільки у вітчизняній філософській науці, а й у теорії держави і права, що зумовлена необхідністю подальшого дослідження спроможності соціально-правових комунікацій щодо налагодження ефективного діалогу між владою, громадянським суспільством, окремими соціумами та громадянами; вдосконалення інформаційної галузі як комунікаційного механізму; покращення системи державного управління у сфері зв'язків із громадськими інституціями та засобами масової інформації; з'ясування генези правосвідомості в контексті розвитку національного самоусвідомлення; для розроблення проблем правової онтології, порівняльного права.

Активізація сучасних суспільно-правових відносин, насамперед між державою та суспільством, потребує наукового обґрунтування та запровадження нових комунікаційних форм у складній взаємодії системи координат «громада – влада». Соціально-правові комунікації транзитивної доби виступає як засіб забезпечення діалогу держави й громадянина та як регулятивний і соціальне-конструктивний чинник суспільного розвитку. У цьому контексті застосування інноваційних моделей соціально-правових комунікацій потребує перегляду сталих засад формування цілісної теорії комунікаційного процесу та передбачає додаткове дослідження як вербальних, так і невербальних механізмів суспільної взаємодії. Про що наголошує

дисертант, і, що свідчить про актуальність дисертаційного дослідження.

Актуальність обраної теми зумовлена також і наявною прогалиною у вітчизняному філософсько-правовому знанні – відсутністю спеціальних наукових досліджень, присвячених особливостям вияву та реалізації суспільно-правової комунікації як засобу ефективної взаємодії влади і громадянського суспільства в Україні.

Стрімке впровадження в процесі налагодження діалогу між владою та громадою комунікаційних технологій зумовлює формування нового типу комунікаційно-правових відносин, а відповідно, формування нового виду суспільства – інформаційного.

В роботі автором грамотно сформульовано об'єкт дослідження – процес комунікаційної взаємодії влади та громадянського суспільства як організаційно-правового механізму самоорганізації соціуму; визначено предмет, яким виступають соціально-правові комунікації в забезпечення взаємодії влади та громадянського суспільства. Дослідження процесів і форм соціально-правових комунікацій, спрямованих на забезпечення демократичних взаємовідносин і взаємодії органів державної влади та інституційній громадянського суспільства надало змогу автору:

- з'ясувати й систематизувати поняття, принципи, моделі та категорії наукового дискурсу комунікаційних взаємовідносин влади й суспільства вітчизняних і зарубіжних наукових шкіл (підрозділ 1.1);

- виокремити суспільно-буттєві, гносеологічні, антропологічні та ціннісні виміри парадигми соціально-правових комунікацій (підрозділ 1.3);

- визначити місце соціально-правових комунікацій у вимірі правового простору та з'ясувати особливості реалізації принципів права як комунікаційного феномена (підрозділ 2.2);

- охарактеризувати зміст і сутність інформаційно-правових відносин та їх легітимізаційний потенціал у структурі правової мови сучасної держави;

- окреслити концептуальні засади та основні напрями сучасних досліджень комунікаційної природи права й соціально-правових комунікацій як політичного, соціального та етнокультурного чинника формування національної правосвідомості (підрозділи 3.1, 3.2);

- визначити основні чинники та механізми впливу на формування діалогу влади й громадськості в процесах

становлення та розвитку національної правосвідомості (підрозділ 3.3);

- виділити й охарактеризувати основні тенденції розвитку та засоби й інструменти конструювання соціально-правового простору держави (підрозділ 4.1);

- проаналізувати сучасний стан забезпечення прав громадян на вільний доступ, одержання, зберігання і поширення суспільне значущої інформації та визначити роль і форми діяльності засобів масової інформації в цих процесах;

- розкрити проблематику законодавчого регулювання комунікаційних процесів у сфері засобів масової інформації та розробити пропозиції щодо вдосконалення законодавства України в частині регулювання інформаційно-правових відносин;

- з'ясувати концептуальні засади й особливості актуальних практик правової комунікаційної взаємодії органів влади та громадянського суспільства через засоби масових комунікацій і новітні інформаційні технології та окреслити орієнтири вдосконалення її нормативних підвалин;

- уніфікувати критерії та чинники підвищення спроможності механізмів комунікаційної взаємодії (моделей комунікації) як організаційно-правових інструментів державного регулювання соціально-правового простору;

- запропонувати перспективні напрями та шляхи вдосконалення соціально-правових комунікацій у системі взаємодії державної влади та громадянського суспільства в сучасній Україні (підрозділ 5.2).

Все це підтверджує виконання автором поставлених задач дослідження та досягнення мети дисертаційного дослідження – поглиблення теоретико-правових знань про соціально-правові комунікації в забезпеченні взаємодії влади та громадянського суспільства.

Належне та усестороннє дослідження дисертантом вказаних питань теорії і практики соціально-правової комунікації в забезпеченні взаємодії влади та громадянського суспільства свідчить про комплексність та цілісність та дисертаційної роботи. Окрім того, дисертація Д.В. Андрєєва має новаторський характер, оскільки містить в собі елементи наукової новизни. В роботі автором вперше у вітчизняній науці здійснено науково-теоретичне й методологічне обґрунтування процесів і форм соціально-правових комунікацій, спрямованих на забезпечення демократичних взаємовідносин і взаємодії органів державної влади та інституцій громадянського суспільства; проведено комплексну систематизацію правових основ комунікаційної

взаємодії влади й суспільства в правовому просторі транзитивного суспільства шляхом виокремлення та характеризувannya елементів системи і структури соціально-правових комунікацій, зокрема, ролі правової мови в комунікаційній взаємодії державної влади та суспільства; сформульовано етносоціокультурологічні чинники правосвідомості в процесі тренду розгортання конвергенційних процесів зближення ціннісних орієнтирів правосвідомості громадян Сходу й Заходу України, на основі яких обґрунтовано представлені ефективні механізми здійснення соціально-правових комунікацій у формуванні та розвитку національної української правосвідомості; науково обґрунтовано необхідність упровадження та правові засади організації транзактно-діалогічної циклічної моделі соціально-правових комунікацій влади і громадськості за допомогою використання засобів масових комунікацій, інноваційних інформаційних технологій, активного залучення.

Дисертантом проведено дослідження значного кола питань, авторські висновки та узагальнення, одержані наукові результати відзначаються високим рівнем наукової новизни і надають можливість характеризувати наукове дослідження як таке, що має завершений та самостійний характер і вносить значний вклад у наукове дослідження соціально-правової комунікації в забезпеченні взаємодії влади та громадянського суспільства.

Наукова новизна одержаних результатів підтверджується тим, що автором удосконалено теоретико-методологічні засади аналізу дослідження комунікаційної природи права як комунікаційного феномена, його концептуальних ознак, що відрізняються синергетичним поєднанням правосвідомості, правових норм, правовідносин і механізмів передачі правової інформації, кожний з яких як системний елемент виконує важливу роль в єдиному процесі функціонування владно-суспільного діалогу в правовому просторі держави; наукове тлумачення категорій «нація» (як історичного товариства людей, об'єднаних єдиним етносом, яке має поліетнічний характер, спільну мову, як правило, спільну територію, є носієм спільної правосвідомості й обов'язково самоусвідомлює себе як націю зі спільними інтересами, волею, національною культурою; визначаючи спільності минулого, сучасного й майбутнього) та «національна правосвідомість» (як синтез індивідуальної та колективної свідомості, що виникає внаслідок формування нації, національної інтеграції, включення етнокультурних цінностей у сферу правовідносин; це ступінь адаптованості етнокультурного світогляду в державотворчий і суспільний процес, а також міра

проникнення правової спроможності у владні нормативно-правові імперативи, у парадигми екстенсивного та інтенсивного соціального розвитку, еволюційного й інволюційного буття); теоретичне розуміння еволюції комунікаційної взаємодії влади й громадянського суспільства через систематизацію принципів, напрямів та способів покращання вітчизняного законодавства, що регулює правові відносини в інформаційній сфері, та з'ясування правових наслідків застосування нових форм соціально-правових комунікацій, що базуються на відкритому партнерському соціально-правовому діалозі влади й громадянина та зумовлюють зміни, відповідно, у всіх галузях права й призводять до системних змін правового простору суспільства загалом тощо.

Структура наукового дослідження характеризується логічною будовою, оскільки в дисертаційній роботі автором фактично розкриваються п'ять блоків питань:

соціально-правові комунікації як сучасний об'єкт філософсько-правового дослідження (розділ 1);

право як фактор забезпечення соціально-правових комунікацій влади та громадянського суспільства (розділ 2);

роль комунікаційних процесів у формуванні національної правосвідомості (розділ 3);

українська комунікаційна практика залучення засобів масової інформації до процесів взаємодії органів влади та громадянського суспільства (розділ 4);

соціально-правові комунікації як імператив взаємодії влади та громадянського суспільства в Україні (розділ 5).

У вступі автором цілком обґрунтовано актуальність дослідження та його зв'язок з науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету та задачі роботи; визначено об'єкт, предмет і методи дослідження; висвітлено наукову новизну і практичне значення одержаних результатів; наведено дані про апробацію результатів дослідження і публікації, структуру й обсяг дисертації.

У змісті *першого розділу* дисертаційної роботи автором з'ясовано, що західна й вітчизняна філософсько-правова література наповнена як загальними, так і конкретними дослідженнями в галузі правової комунікації. Це свідчить про те, що сучасна гуманітаристика перебуває в постійному науковому пошуку, який є реакцією на систематичні зміни в суспільному житті, зокрема, у взаємовідносинах влади й громадянського суспільства. Головну увагу приділено соціально-правовим комунікаціям як засобу збалансування владних і суспільних інтересів та пошуку раціональних механізмів побудови

демократичного громадянського суспільства. Визначено, що в сучасному філософсько-правовому дискурсі залишається остаточно неуніфікованим визначення категорії «громадянське суспільство». Узагальнюючи категоріально-понятійне розуміння цього феномена, надано тлумачення громадянського суспільства в інституційному плані як синергетичної сукупності недержавних суспільних відносин у процесі життєдіяльності всього суспільства та його окремих індивідів, що перебуває поза межами державного регулювання й регламентації та базується на принципах визнання первинності широкого кола демократичних прав і свобод громадянина, розвинутого самоуправління, субсидіарності й розвинутої правової культури. У процесуальному аспекті громадянське суспільство є інфраструктурним механізмом соціальних, соціально-політичних та соціально-правових комунікацій людини, суспільства й держави. Установлено, що дослідження феномена соціально-правових комунікацій у забезпеченні взаємодії влади й суспільства формується на основі теоретичних здобутків двох провідних напрямів науки - комунікагвістики, зокрема правової комунікації, а також кратології, науки про державну владу та її взаємодію із суспільством. При цьому мотивація взаємодії в процесі соціально-правових комунікацій формується на ґрунті поглядів учених на структурні складові елементи комунікаційної дії, хоча вони досі науково не усталені та не уніфіковані в аспекті підходів до філософсько-правового обґрунтування ключової термінології. Зазначено, що типи соціально-правової комунікаційної практики та застосовувані нею різновиди механізмів формуються крізь призму дії філософських законів: єдності й боротьби протилежностей; переходу кількісних змін у якісні; заперечення заперечення, які й відображають рівень правового забезпечення взаємодії влади та суспільства на засадах гуманізації, рівності, справедливості й свободи. Це, у свою чергу, забезпечує системність, єдиноспрямованість й уніфікованість підходів до вибору механізмів взаємодії влади та суспільства, обрання найбільш дієвих шляхів налагодження діалогу в системі координат: «держава-громадянин». Витоками формування комунікаційних інтенцій держави й суспільства є, насамперед, природні, суспільне онтологічні основи права, що врегульовували громадські та владні взаємини через напрацьовані історичними епохами механізми. Правові джерела таких інтеракцій формувалися на підставі класичних засад співбуття держави й суспільства, які були «наріжним» каменем науково-практичного пошуку філософів та правників протягом усього періоду розвитку цивілізації. Надано визначення соціально-правових комунікацій

як соціетального феномена, що в інституційному контексті є сукупністю Інформаційних зв'язків правового поля держави як інструмент легітимізованого впорядкування суспільної життєдіяльності суспільства з використанням інструментів прямого та зворотного зв'язку, засобів масової інформації, інших формальних та неформальних каналів комунікації. Соціально-правові комунікації в процесуальному плані є сучасним демократичним механізмом регулювання суспільно-владних відносин у системі «держава - громадянин» та процесом взаємодії між суб'єктами публічного врядування по вертикалі й горизонталі та з інституціями громадянського суспільства; діяльності державних органів, спрямованої на формування й розвиток нормвідносин, нормативно-ціннісного інформаційного обміну в державному організованому суспільстві.

Визначено, що під час свого історичного розвитку соціально-правові комунікації поступово стають вихідною передумовою успішного творення правових інтеракцій влади й суспільства за умови її суб'єкт-суб'єктного механізму втілення в практику. Одним з таких сучасних механізмів є механізм розвинутої мережі інформаційно-комунікаційних засобів.

З огляду на проведене дослідження зроблено висновок, що для досягнення найбільш дієвої взаємодії влади та громади комплекс комунікаційних механізмів має спрямовуватися на врахування: чинника людського права як домінуючого складника соціально-правових комунікацій; національно-психологічного чинника: соціально-правові комунікації взаємопов'язані та взаємозумовлені етнічними, національними та психологічними чинниками; чинника верховенства права як пріоритету налагодження суспільно-правового діалогу влади та громади в контексті сучасної соціокультурної ситуації; чинника визначеності політичної ідеї, яка має бути гранично сконцентрованою та позитивно сприйматися більшістю суспільства; чинника гарантії забезпечення реалізації наміченого соціально-політичного курсу, що передбачає поетапну звітність влади про здійснені соціально-правові перетворення; чинника переконливості, який полягає в неперервності процесу звернення влади до громади з метою з'ясування рівня розуміння та сприйняття інноваційних змін, що пропонуються або здійснюються владними інститутами.

Другий розділ дисертації стосується дослідження права як фактора забезпечення соціально-правових комунікацій влади та громадянського суспільства, визначено, що людина не може існувати поза сферою вербально-невербальної комунікації, оскільки без залучення до комунікаційної взаємодії з іншими

членами спільноти неможливо бути складовою частиною суспільства та повною мірою відчутти власну реальність і зберегти свою особистість. Право, утворюючи правовий простір, є однією з комунікаційних систем у суспільстві, яка забезпечує його стабільність і стійкість як системи. При цьому головною інформаційною одиницею в процесі здійснення правової комунікації є правова норма, яка, по суті, є виявом соціальної цілісності, тобто осмисленою і соціально-ціннісною нормовідносною. Таким чином, право є порядком комунікаційних відносин, які виникають на основі нормативно-правової інтерпретації різних правових текстів, що мають як вербальний, так і невербальний характер. З'ясовано, що термін «правовий простір» донедавна вживався переважно в публіцистиці, проте нині став часто вживаним у політико-правовій сфері та легітимним у науковому словообігу, зокрема, став і юридичним терміном, отримавши своє втілення в правових документах низки країн, у тому числі України. Правовий простір є особливою філософсько-правовою категорією, оскільки відображає виникнення, вираз і межі кожної правової дії, норми, процесу та способу регулювання правовідносин. Правовий простір як підпростір соціального простору є сферою дії права; сукупністю чинних та дієвих норм права, законів, принципів, правової символіки й знаковості, тобто сферою світу права. Коли йдеться про правовий простір, то під «простором» розуміють не територіальні межі, а весь спектр суспільних відносин, які підпадають під правове регулювання, а також наявних предметних форм права.

Визначено, що комунікаційна взаємодія влади та громадянського суспільства є важливою умовою демократичного розвитку держави, відповідно до якої цілі та пріоритети державної комунікаційної політики мають забезпечувати: сприяння становленню громадянського суспільства; розроблення стандартів комунікації органів влади та суспільства відповідно до міжнародних вимог; неутручання в діяльність засобів масової інформації (державне регулювання в цій сфері має унеможливити монополізацію ринку, сприяти різноманіттю засобів масової інформації); підвищення рівня відкритості й прозорості діяльності органів влади, насамперед, щодо доступу до інформації про їхню діяльність; формування в населення комунікаційної культури, підвищення рівня використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, забезпечення відкритого й безперешкодного доступу до засобів комунікації тощо.

Дослідження сучасної проблематики комунікаційної взаємодії влади та суспільства дає підстави виокремити такі аспекти: наявність декларативних та відсутність дієвих законодавчих механізмів, що забезпечують діяльність ефективних моделей комунікації в системі взаємодії адміністративних і політичних структур органів влади із соціумом; недостатньо розвинений інформаційно-аналітичний потенціал, гострий дефіцит кадрового резерву та високий рівень консерватизму в процесі прийняття управлінських рішень в основних владних інституціях; низька ефективність комунікаційної взаємодії влади та суспільства, що, по-перше, продукує розвиток відхилень, які негативно впливають на загальні процеси суспільного розвитку; по-друге, унеможлиблює прийняття ефективних управлінських рішень та провокує ескалацію конфліктів у системі взаємовідносин «органи влади – суспільство»; прослідковується схильність до авторитарності в управлінській діяльності та домінування моделі комунікаційної взаємодії у формі монологу органів влади; нерегульовані комунікаційні ринки обмежують свободу інформації не менше ніж авторитарні методи. У межах вільного ринку між свободою вибору для інвесторів і власників засобів масової інформації та свободою вибору для громадян, які отримують поширювану інформацію, існує неминуче протистояння.

Третій розділ дисертації стосується ролі комутаційних процесів у формуванні національної правосвідомості.

Автором визначено, що правосвідомість пов'язана не тільки з пізнанням, моделюванням і регулюванням, а й із конкретно-предметною діяльністю, яка зумовлює специфічно-якісне суспільне явище з властивими йому специфічними функціями: відображення, оцінки, фіксації інформації, співвідношення, прогностично-корекційної, когнітивної, регулюючої, правоутворювальної та комунікаційної. Доведено, що правосвідомість – хоч і головний, але лише один з елементів соціально-правових комунікацій, що визначає характер і зміст соціальної потреби соціуму в правовому регулюванні. Причому правосвідомість за своїм соціальним призначенням покликана не лише обслуговувати юридичну практику, а й безпосередньо впливати на неї шляхом налагодження прагматичного діалогу – споживач права і законодавець.

Сформульовано тезу, що для українського суспільства, яке тривалий історичний період перебувало в пошуках моделі власної державності, є притаманною ідея трансцендентальності держави. У відповідності з цією ідеєю розглянуто домінуючі парадигми та загальні тенденції наукової думки щодо трансцендентального

механізму взаємодії органів влади й суспільства в процесах підготовки та прийняття певних управлінських рішень на основі національних особливостей спільноти, насамперед, національної правосвідомості. Відповідні моделі комунікаційної взаємодії органів влади та суспільства мають ґрунтуватися на таких принципах: будь-яка модель є ідеалізованим прикладом, а тому успішні моделі, що довели свою ефективність на прикладі інших суспільств, не завжди можуть бути придатними до застосування у всіх без винятку суспільствах; будь-яка модель комунікаційної взаємодії не є гомогенною, тобто не утворює будь-якої єдиної системи, що має одну мету чи філософію, а складається з багатьох окремих елементів, які частково поєднуються, накладаються, конвертуються один в одне, а часто виявляються невідповідними очікуванням та результатам; будь-яку модель не слід розуміти як опис статичних систем, оскільки, складаючись зі змінних компонентів, вони самі динамічно змінюються.

З огляду на проведене дослідження зроблено висновок, що найефективнішим шляхом формування національної правосвідомості слід вважати застосування *транзактно-діалогової* (за типологізацією В. Кравченка) *циклічної моделі комунікації*, яка передбачає двосторонній процес поширення, опрацювання та реалізації отриманого соціально-правового повідомлення.

Отже, роль національних традицій і вітчизняних законодавчих основ свободи слова та інформації й похідний від нього характер комунікаційної взаємодії держави та суспільства визначає ефективність процедури здійснення державного управління органами публічної влади. Для досягнення максимальної ефективності комунікаційної взаємодії необхідно: регулярно проводити соціологічні опитування в розрізі цільових груп за національними, демографічними та професійними ознаками; ефективно використовувати глобальний інформаційний продукт з відповідною його адаптацією до національного середовища; більш активно залучати до роботи національно свідомих індивідумів, які є лідерами громадської думки в різних сферах суспільного життя; використовувати не тільки технології інформування, а й методи комунікації (публічні дебати, громадські обговорення, форуми, інститути громадських рад, засідання за експертним круглим столом, семінари); налагодити взаємодію із засобами масової інформації, сприяючи їх переходу від «сенсаційної» до інформаційно-аналітичної роботи.

Четвертий розділ дисертаційного дослідження визначає українську комунікаційну практику залучення засобів масової

інформації до процесів взаємодії органів влади та громадянського суспільства.

Автором з'ясовано, що характерною особливістю сучасного глобалізованого комунікаційного світу є певна складність щодо проведення будь-якої чіткої межі між соціальним простором, з одного боку, та інформаційним, політичним і суспільно-економічним – з іншого. За таких умов саме поняття «комунікації» піддалося структурним змінам. Його неможливо лише звести до поняття комунікаційної дії й намагатися констатувати домінуючу участь у ній будь-якого одного суспільного інституту, наприклад, як ефекту медіа-впливу за посередництва засобів масової інформації. Розуміння комунікації вже не задовольняє механістичного пояснення - «як перенесення інформації від одного місця до іншого». Навпаки, комбінація теорії суспільного розвитку й теорії масових комунікацій вимагає такого визначення поняття комунікації, яке надасть можливість припустити, що саме засоби комунікацій можуть виступати одночасно і засобами конструювання соціального простору, і засобами реалізації соціально-правових комунікацій, виступати як об'єкт системи суспільно-правових комунікацій.

Визначено, що сучасний розвиток України як держави, яка проголосила курс на демократизацію та європейську інтеграцію, супроводжується цілком прогнозованим і очевидним розширенням меж публічного простору. Це супроводжується підвищенням рівня демократичних стандартів, політичних вимог, громадянських прав і правовідносин. Головними ознаками сучасних соціально-правових комунікацій є їх складний механізм реалізації, висока швидкість упровадження інформаційно-комунікаційних технологій, непрогнозований розвиток друкованих засобів масової інформації, радіо- і телеканалів, Інтернету, інтерактивності соціальних мереж тощо, оскільки всі ці процеси перебувають сьогодні в процесі становлення. Проте вони не залишають сумніву в соціальній значущості їх спроможності й визначальній ролі в налагодженні взаємовідносин влади та громадськості.

Доведено, що незважаючи на те, що процес правового забезпечення механізмів діяльності вітчизняних засобів масової інформації розпочався лише наприкінці минулого століття, українське законодавство з питань державного регулювання інформаційно-правових відносин практично сформовано та систематизовано. Водночас стрімкий і потужний розвиток комунікаційних процесів в Україні вимагає постійної адаптації та вдосконалення нормативно-правової бази, що регламентує функціонування інформаційної сфери. Очевидною є нині гостра

проблема врегулювання інформаційно-правових відносин, пов'язаних, зокрема, з розвитком новітніх засобів масових комунікацій та розвитком глобального інформаційного простору.

П'ятий розділ дисертаційного дослідження присвячений соціально-правовій комунікації як імператива взаємодії влади та громадянського суспільства в Україні.

Існує нагальна потреба в розробленні основних засад державної комунікаційної політики, упровадження стандартів інформаційного обміну між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, засобами масових комунікацій та громадськістю. Оптимальним шляхом розв'язання окресленої проблеми, на нашу думку, є розроблення і прийняття спеціального Закону України «Про основні засади державної комунікаційної політики», у якому необхідно передбачити: визначення термінів «державна комунікаційна політика», «комунікація», «відкритість влади», «інститут громадянського суспільства», «громадськість», «консультації з громадськістю», «громадське обговорення», «вивчення громадської думки», «електронні консультації», «громадський контроль», «засоби масових комунікацій» тощо; обов'язки всіх учасників процесів комунікаційної взаємодії: органів влади, засобів масових комунікацій та інститутів громадянського суспільства; основні напрями реалізації державної комунікаційної політики, зокрема: удосконалення нормативно-правової бази у сфері суспільних комунікацій; сприяння забезпеченню соціальної стабільності, підвищенню рівня освіченості, культури та довіри громадян до органів влади; формування системи комунікації між органами влади та суспільством; проведення із залученням засобів масової інформації широкої роз'яснювальної роботи щодо пріоритетів державної політики, механізму участі в управлінні державними справами, вирішенні питань місцевого значення тощо.

Зазначено, що з перших років незалежності України питання свободи інформації та ефективних комунікацій влади й суспільства набуло надзвичайної актуальності в аспекті побудови взаємовідносин між органами влади та громадянами. Ураховуючи те, що швидкість економічних, політичних і соціальних парадигм, зокрема змін форм світогляду, моралі та поведінки, має динаміку до зростання, саме інформація, створена в процесі управлінської діяльності, визначається як основний комунікаційний ресурс, а всередині будь-якого сучасного політичного суспільства – джерело влади.

Автором виявлено, що соціально-правові комунікації як форма здійснення і забезпечення регулювання дій та відносин у соціумі є одним із засобів конструювання соціальної реальності й

елементом правового простору одночасно, а також є умовою та наслідком правового спілкування. При ньому ефективність соціально-правових комунікацій залежить від «зрозумілості» інформації щодо правил поведінки для членів спільноти, яка, у свою чергу, призводить до процесів легітимізації влади.

З огляду на проведене дослідження зроблено висновок про необхідність узгодження інформаційно-правових відносин з нормами та стандартами законодавства Ради Європи у сфері медіакомунікації, зокрема, щодо: вирішення питань стосовно створення системи громадського мовлення та реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації; забезпечення прозорості відносин власності стосовно засобів масової інформації з метою унеможливлення маніпуляцій громадською думкою; розв'язання питання щодо можливості добровільного отримання статусу засобів масової інформації інтернет-ресурсам; урегулювання відносин, які виникають у процесі провадження журналістами професійної діяльності, та забезпечення дієвого контролю за дотриманням вимог законодавства про інформацію.

У висновках автором узагальнено основні результати проведеного дослідження та викладено їх в межах окремих положень. Список використаних джерел складається з 518 найменувань, які використані автором в процесі підготовки дисертаційного дослідження, відображені у змісті дисертації, оформлені відповідно до встановлених вимог.

Дисертаційна робота Андреева Д.В. є комплексною, самостійною та завершеною науковою працею, в якій вперше у вітчизняній юридичній науці досліджено соціально-правові комунікації в забезпеченні взаємодії влади та громадянського суспільства як явища теоретико-правового плану, так і практичного. Результати роботи, що належним чином апробовані на науково-практичних конференціях, мають достовірний характер та можуть бути застосовані для підвищення ефективності соціально-правових комунікацій в забезпеченні взаємодії влади та громадянського суспільства.

Вважаємо, що дисертація Андреева Д.В. присвячена дослідженню важливої з теоретичної та практичної точки зору проблематики. Вона зроблена на високому професійному рівні, вміщує обґрунтовані пропозиції, націлені на підвищення ефективності соціально-правових комунікацій в забезпеченні взаємодії влади та громадянського суспільства.

Автореферат відображає основні положення дисертаційної роботи, наукові публікації свідчать про належний рівень апробації наукових ідей автора. Результати дисертаційного

дослідження Андреева Д.В. створюють фундамент для подальших наукових розробок проблем соціально-правової комунікації в забезпеченні взаємодії влади та громадянського суспільства, що надає змісту дисертаційної роботи перспективного значення.

Дисертація Андреева Д.В. на тему «Соціально-правові комунікації в забезпеченні взаємодії влади та громадянського суспільства» відповідає спеціальності 12.00.12 – філософія права та вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» від 24 липня 2013 року № 567, а її автор, Андреев Дмитро Володимирович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права.